

OECD *Multilingual Summaries*

Education at a Glance 2012 OECD Indicators

Summary in Hebrew

לקריאת הגרסה האנגלית המלאה:

10.1787/eag-2012-en

מבט לחינוך 2012 מדדי ה-OECD

תקציר בעברית

- "מבט לחינוך: מדדי ה-OECD" הוא המקור המוסמך למידע מדויק ורלוונטי על מצב החינוך ברחבי העולם. הוא מציג נתונים על המבנה, הפן הכספי והביצועים של מערכות החינוך ב-34 המדינות החברות ב-OECD, כמו גם במספר מדינות G20 שאינן חברות בו.
- "מבט לחינוך", הכולל יותר מ-140 תרשימים, 230 טבלאות, ו-100,000 נתונים מספריים, מציג מידע מפתח על התוצרים של מוסדות חינוך; על ההשפעה שיש ללימודים במדינות שונות; על המשאבים הכספיים והאנושיים המושקעים בחינוך; על גישה, השתתפות והתקדמות בחינוך; ועל הסביבה הלימודית וצורות הארגון של בתי-ספר.

הערכת מצב לאור המיתון העולמי – ומבט לעתיד

זה כבר כמה זמן שנופי החינוך והכלכלה העולמיים שרויים במצב של תמורה עמוקה ומהירה, המונעת במידה רבה מכוח שני שינויי מפתח. הראשון הוא העלייה המתמשכת של כלכלת הידע, אשר יצרה תמריצים חדשים וחזקים עבור אנשים לבנות את כישוריהם באמצעות השכלה - ותמרה מדינות לעזור להם בכך. התופעה השנייה – הקשורה באופן הדוק לראשונה – היא הצמיחה האדירה של ההשכלה הגבוהה ברחבי העולם, אשר הגדילה את ההזדמנויות עבור מיליונים ומרחיבה באופן דרמטי את מאגר הכישרונות העולמי של יחידים בעלי השכלה גבוהה.

"מבט לחינוך 2012" בוחן את הנופים הללו לאור שינוי חשוב נוסף: המיתון העולמי ב-2009 ו-2010. מן הניתוח שלנו עולה כי אף קבוצה או מדינה – כל כמה שרמת ההשכלה שלה גבוהה – אינה חסינה לגמרי להשפעותיו של שפל כלכלי עולמי. בה בעת, הוא מלמד גם על עמידותם יוצאת הדופן של היתרונות הנובעים בתחום הכלכלה ובשוק העבודה מרמת השכלה גבוהה יותר – גם אל מול תנאים פסיקליים קשים.

היתרונות הכלכליים של השכלה

ברמה הבסיסית ביותר, ברור שרמת השכלה גבוהה יותר עזרה לאנשים להימנע מאבטלה ולהישאר מועסקים במהלך המיתון. כך, למשל, בין תחילת השפל ב-2008 ל-2010, זינקו שיעורי האבטלה הכוללים בממוצע מדינות ה-OECD מרמה גבוהה לכשעצמה, של 8.8%, ל-12.5% עבור אנשים ללא השכלה על-יסודית גבוהה*, ומ-4.9% ל-7.6% לבעלי השכלה על-יסודית גבוהה. בניגוד לכך, שיעורי האבטלה בקרב בעלי השכלה גבוהה נותרו נמוכים בהרבה, ועלו מ-3.3% ל-4.7% לאורך אותה תקופה. עבור כלל מדינות ה-OECD, שיעור האבטלה ב-2010 היה כשליש נמוך יותר בקרב גברים בעלי השכלה גבוהה לעומת גברים בעלי השכלה על-יסודית גבוהה; עבור נשים בעלות השכלה גבוהה, היה שיעור זה נמוך בשתי חמישיות (אינדיקטור A7).

בנוסף לכך, פערי ההכנסות בין בעלי השכלה גבוהה לבעלי השכלה נמוכה יותר לא רק נותרו ניכרים במהלך המיתון העולמי, אלא התרחבו עוד יותר. ב-2008, אדם בעל השכלה גבוהה יכול היה לצפות להרוויח 58% יותר מאדם שלא רכש מעבר להשכלה על-יסודית גבוהה, וזאת בממוצע מדינות ה-OECD. עד 2010 כבר הספיק הפער הזה לגדול ל-67%. באופן דומה, ב-2008, הכנסתן של נשים בעלות השכלה גבוהה הייתה ב-54% גבוהה יותר בהשוואה לנשים בעלות השכלה על-יסודית גבוהה. עד 2010, כבר הספיק הפער הזה לגדול ל-59% (אינדיקטור A8).

מן הנתונים הללו עולה שלמרות ההשפעה הגורפת שהייתה ללא ספק לשפל – במיוחד עבור אנשים בעלי השכלה נמוכה יותר – השפעת השינויים הנרחבים יותר בנופי החינוך והכלכלה הגלובליים גדולה אף יותר. במהלך העשור האחרון ברחבי מדינות ה-OECD, אחוז המבוגרים שרכשו השכלה גבוהה עלה מ-22% ב-2000 ל-31% ב-2010 (אינדיקטור A1). ואולם למרות ההיצע הגואה הזה של אנשים בעלי השכלה גבוהה – ולמרות תנאי השוק המקרטעים משנת 2008 ואילך – רוב בעלי ההשכלה הגבוהה המשיכו לקצור יתרונות כלכליים. הדבר מצביע, באופן כללי, על כך שהביקוש לעובדים בעלי מיומנויות גבוהות כדי לעמוד בצרכים של כלכלת הידע במדינות ה-OECD המשיך לגדול, גם במהלך המיתון העולמי.

כל עוד החברה במדינות השונות ממשיכה להזדקק לעוד מיומנויות גבוהות, רבים הסיכויים שיתרונות ההשכלה הגבוהה עבור רוכשיה ימשיכו להיות יציבים לא רק בטווח הקצר, אלא בטווח הארוך. למשל, על פי הערכת "מבט לחינוך 2012", הרווח הכלכלי האישי בטווח הארוך הוצמח מרכישת תואר של השכלה גבוהה (tertiary) במקום תואר על-יסודי גבוה (upper secondary) כחלק מהשכלה התחלתית, בניכוי העלויות הנלוות, הוא מעט מעל 160,000 דולר ארה"ב לגבר וכמעט 110,000 דולר לאישה בממוצע של 28 ממדינות ה-OECD (אינדיקטור A9).

משלמי מסים משיגים גם הם תשואה נאה על הכספים הציבוריים המופנים כדי לעזור לאנשים לרכוש השכלה גבוהה. בממוצע, מדינות OECD מקבלות רווח נטו של קרוב ל-100,000 דולר בצורת תשלומי מס הכנסה מוגדלים וחסכוניות אחרים על כל אדם בהשכלה הגבוהה שהן תומכות בו - כמעט פי שלושה מגובה ההשקעה הציבורית. אצל נשים, התשואה הציבורית נטו היא בערך כפולה מן ההשקעה הציבורית (אינדיקטור A9). כמובן, היתרונות הציבוריים

* הערת המתרגם: המונח "השכלה על-יסודית גבוהה" משמש במסמך זה כתרגום למונח upper secondary education. מדובר בשלב של לימודים המתחיל אחרי חטיבת הביניים ("השכלה על-יסודית נמוכה", lower secondary education) ונמשך עד סוף התיכון ובמדינות מסוימות אחריו. בישראל חופף המושג ברוב רובם של המקרים להשכלה תיכונית.

והפרטיים מהשכלה אינם מתמצים רק בתחום הכלכלי גרידא. "מבט לחינוך 2012" מוצא קשר בין רמות השכלה גבוהות יותר ותוחלת חיים ארוכה יותר, שיעורי הצבעה גבוהים יותר, וגישות תומכות יותר כלפי שוויון זכויות עבור מיעוטים אתניים (אינדיקטור A11).

למעשה, העובדה שהשקעה בהשכלה מניבה תועלות משמעותיות ליחידים ולחברות שבהן הם חיים כאחד עוזרת להסביר את אחד הממצאים הבולטים ביותר של "מבט לחינוך 2012": ההשקעות הציבוריות והפרטיות בחינוך עלו במידה ניכרת לעין במדינות OECD רבות במהלך שנת המיתון 2009. בין השנים 2008 ו-2009, ההוצאות על ידי ממשלות, חברות וכן תלמידים ומשפחותיהם בכל רמות ההשכלה יחדיו גדלו ב-24 מתוך 31 ממדינות ה-OECD שיש לגביהן נתונים. הדבר קרה בה בשעה שהעושר הלאומי, כפי שהוא נמדד על ידי התמ"ג, פחת ב-26 מן המדינות הללו (אינדיקטור B2). בדומה לכך, ההוצאה לתלמיד במוסדות להשכלה יסודית, על-יסודית ועל-תיכונית (לא גבוהה/אקדמית) יחדיו גדלה ב-15 נקודות האחוז במוצע מדינות ה-OECD בין 2005 ל-2009. במקביל, ההוצאה לתלמיד במוסדות להשכלה גבוהה עלתה במוצע ב-9 נקודות האחוז במהלך אותה תקופה (אינדיקטור B1).

שכר מורים הוא בדרך כלל מרכיב ההוצאה הגדול ביותר על חינוך ולפיכך מרכיב ההוצאה הגדול ביותר פר תלמיד. בקרב מדינות שיש לגביהן נתונים, עלות השכר של המורים פר תלמיד עלתה בשליש ברמה היסודית וברבע ברמת חטיבת הביניים (lower secondary education), במוצע, בין 2000 ל-2010. הגידול בעלות השכר למורים פר תלמיד בין 2000 ל-2010 הושפע בעיקר משינויים בשני גורמים: משכורות המורים וגודל הכיתה המוערך. בין השנים 2000 ו-2010, בקרב מדינות עם נתונים לגבי שתי השנים, עלו משכורות המורים בכ-16% ברמה היסודית ו-14% ברמת חטיבת הביניים, במוצע, בעוד שגודל הכיתות המוערך פחת ב-14% ברמה היסודית וב-7% בחטיבת הביניים, במוצע (אינדיקטור B7).

"מבט לחינוך 2012" מוצא גם עדות להזדקנות כוח ההוראה. בין 1998 ל-2010, אחוז המורים העל-יסודיים בגיל 50 ומעלה עלה מ-28.8% ל-34.2% במוצע במדינות עם נתונים בני-השוואה (אינדיקטור D5). במדינות העומדות לאבד מספר ניכר של מורים בשל פרישתם לגמלאות בשעה שהאוקלוסייה הנמצאת בגיל בית-ספר נשארת קבועה או גדלה, יהיה על ממשלות להגדיל את כוח המשיכה של מקצוע ההוראה, להרחיב תכניות להכשרת מורים, ובמידת הצורך – להציע מסלולים חלופיים לקבלת הסמכה עבור אנשי מקצוע באמצע הקריירה המבקשים לעשות הסבה מקצועית.

שינויים בהרכב המשתתפים בחינוך

במיוחד בעתות של אילוצים פיסקליים, מדינות נדרשות לבחור באופן מושכל כיצד להקצות משאבים מוגבלים. "מבט לחינוך 2012" מסב את תשומת הלב למספר תחומים שבהם רשמו מדינות התקדמות ראויה לציון, ומזהה אחרים הצפויים בסבירות גבוהה לחייב טיפול מתמשך בעתיד. למשל – כפי שמסקף האינדיקטור הראשון שלנו אי-פעם המתייחס לחינוך ולטיפול בגיל הרך (אינדיקטור C2) – מדינות מתקדמות באופן ראוי להערכה בהרחבת החינוך לתלמידיהן הצעירים ביותר, סוגיה שעלתה לסדר עדיפות גבוה יותר במדיניות החינוך במדינות שונות בשנים האחרונות. במוצע מדינות ה-OECD שלהן נתונים לגבי שתי השנים, שיעורי ההצטרפות לתכניות חינוך לגיל הרך עלו מ-64% בקרב בני השלוש ב-2005 ל-69% ב-2010, ומ-77% מבני הארבע ב-2005 ל-81% מהם ב-2010. יותר משלושה רבעים מבני הארבע ברחבי מדינות ה-OECD רשומים לחינוך לגיל הרך, וברוב מדינות ה-OECD, החינוך מתחיל כיום עבור רוב הילדים לפני הגיעם לגיל חמש. לאור הקשר שנמצא בין חינוך בגיל הרך לביצועים טובים יותר בהמשך בבית הספר, ההתפתחויות הללו מבשרות טובות לעתיד שבו בניית כישוריהם של צעירים תהיה חשובה יותר מתמיד.

מדינות OECD עדות בנוסף להישגים מתמשכים במקומן של נשים בהשכלה גבוהה. למשל, אחוז הנשים הצפויות להיכנס לתכנית אוניברסיטאית מתישהו בחייהן עלה מ-60% ב-2005 ל-69% ב-2010 במוצע מדינות ה-OECD, בעוד האחוז לגבי גברים עלה מ-48% ל-55% במהלך אותה תקופה (אינדיקטור C3). בנוסף לכך, נשים מהוות כיום 59% מכלל הבוגרים עם תואר אוניברסיטאי ראשון במוצע מדינות ה-OECD (אינדיקטור A3). בעוד שיש לעשות עוד כדי להגדיל השתתפות של נשים בתחומי לימוד כמו הנדסה, ייצור ומדעי המחשב – וכן את ייצוגן בקרב בעלי תואר מתקדם – ההתקדמות שהושגה עד כה מעודדת (אינדיקטור A4).

בנוסף לכך, מספר הסטודנטים הזרים הרשומים ללימודי השכלה גבוהה במדינות ה-OECD הוכפל מאז שנת 2000. במונחים אבסולוטיים, המספר הרב ביותר של סטודנטים זרים באים מסין, הודו וקוריאה. כ-77% מן הסטודנטים הזרים נרשמים ללימודים במדינה השייכת ל-OECD. סטודנטים בינלאומיים מהווים 10% או יותר מן הנרשמים

להשכלה גבוהה באוסטריה, אוסטרליה, בריטניה, לוקסמבורג, ניו זילנד ושווייץ. הם מהווים גם יותר מ-20% מכלל הנרשמים בתכניות מחקר מתקדמות באוסטריה, אוסטרליה, אירלנד, ארצות-הברית, בריטניה, דנמרק, לוקסמבורג, ניו זילנד, קנדה, שבדיה ושווייץ (אינדיקטור C4).

לעומת זאת, שיפור השוויוניות בחינוך וההזדמנויות עבור כל התלמידים, ללא קשר לרקע שלהם, עודנו אתגר במדינות OECD. "מבט לחינוך 2012" מסיק, למשל, שיכולות הקריאה של תלמידים הבאים מרקע של הגירה עשויות להיפגע במיוחד כאשר הם לומדים בבתי ספר עם מספר רב של תלמידים ממשפחות בעלות רמות השכלה נמוכות (אינדיקטור A5).

בדומה לכך, טוב יעשו מתווי מדיניות אם ישימו לב לעלייה במספר בני ה-15-29 שאינם מועסקים ואינם נמצאים במצב של לימודים או הכשרה – אוכלוסיית ה-NEET כפי שהיא קרויה – שזינק ל-16% ברחבי מדינות ה-OECD ב-2010 לאחר כמה שנות ירידה (אינדיקטור C5). בעוד שגודל האוכלוסייה הזאת יכול להיות מושפע מכמה גורמים, הסבירות היא גבוהה לכך שבמדינות OECD רבות, עלייה זו משקפת את הקושי הייחודי שצעירים ידעו כתוצאה מן המיתון העולמי. נתונים מ"סקירת מצב התעסוקה של ה-OECD לשנת 2012" מגלים כי אבטלה בקרב הצעירים הגיעה לרמות מדאיגות בכמה ממדינות ה-OECD, ומדגישים את הצורך של מדינות לבחון אמצעים שיש בהם כדי להעסיק אנשים בקבוצת הגיל הקריטית הזאת בצורה פרודוקטיבית, כגון הכשרה מקצועית ותכניות הדרכה, והזדמנויות לחינוך והדרכה בלתי פורמליים.

כמו כן, בעידן שבו תואר השכלה גבוהה נחוץ יותר ויותר לאדם כדי להבטיח מעבר חלק אל תוך שוק העבודה, מדינות OECD רבות צריכות לעשות יותר כדי לשפר את הגישה להשכלה גבוהה עבור צעירים עם נתוני פתיחה פחות טובים. "מבט לחינוך 2012" מגלה הבדלים חריפים בין צעירים מבחינת סיכוייהם ללמוד לימודים גבוהים כפונקציה של רמת ההשכלה של הוריהם. בממוצע מדינות ה-OECD, לצעירים ממשפחות שבהן רמות ההשכלה נמוכות סיכויים נמוכים פי שניים להיכנס ללימודים גבוהים ביחס לאחוז המשפחות הללו באוכלוסייה. לעומת זאת, לאדם צעיר שלפחות אחד מהוריו הגיע לתואר של השכלה גבוהה יש סיכוי כפול להיכנס ללימודים גבוהים ביחס לאחוז המשפחות הללו באוכלוסייה (אינדיקטור A6).

לבסוף, בגלל ששינויים בכלכלה העולמית משפיעים הן על מדינות והן על יחידים, מדינות צריכות להקפיד למצוא איזון זהיר בין העמדת תמיכה ציבורית הולמת בהשכלה ובין דרישה מן התלמידים והמשפחות לכסות חלק מן העלויות. כפי שעולה מנתוני ההוצאות שהוזכרו קודם לכן, תלמידים ומשפחותיהם נשאו בנטח הולך וגדל מעלויות החינוך במדינות OECD רבות (אינדיקטור B3). בעוד שהגישה הכללית הזאת סבירה מבחינה זו שיחידים נהנים מהרבה מתועלות החינוך, היא יכולה גם להוביל לתרחישים שבהם יחידים ניצבים מול חסמים כספיים משמעותיים בבואם לרכוש השכלה נוספת – כפי שאכן קורה כיום עבור חלק מן האנשים המבקשים לעצמם השכלה גבוהה בכמה ממדינות ה-OECD (אינדיקטור B5). חסמים אלו עשויים, בתורם, להפריע להשגת אותן מטרות ממש שמדינות הציבו לעצמן – של הגדלת רמת ההשכלה בקרב האוכלוסיית שלהן.

© OECD

תקציר זה אינו מהווה תרגום רשמי של ה-OECD.

שעתוק תקציר זה מותר בכפוף לאזכור זכות היוצרים של ה-OECD וכותרת הפרסום המקורי.

תקצירים רב-לשוניים הם קטעים מתורגמים מתוך פרסומים של ה-OECD שפורסמו במקור באנגלית ובצרפתית.

ניתן להשיגם ללא תשלום בחנות המקוונת של ה-OECD, בכתובת www.oecd.org/bookshop/ למידע נוסף, ניתן ליצור קשר עם יחידת זכויות ותרגומים של ה-OECD, מינהלת ענייני ציבור ותקשורת, בדוא"ל: rights@oecd.org, או בפקס מס': +33 (0)1 45 24 99 30

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

בקרן באתר האינטרנט שלנו: www.oecd.org/rights/

